

Pavle GORANOVIĆ*

VEDRI OMAŽ GUTENBERGU

Mile Grozdanić: *Otisak i znak*, CANU, Narodni muzej Crne Gore,
Podgorica — Cetinje, 2018.

Apstrakt: Nakon kapitalnog djela „Put do knjige”, Mile Grozdanić nam je podario integralno djelo posvećeno svim fazama stvaranja novinskih i sličnih publikacija. Ovdje se sagledava posvećenost autora koji je znalac svih ciklusa u izradi štampanog djela — od preloma do štampe. Ovo je jedinstveni omaž nezamjenljivom Gutenbergovom dostignuću. U carstvu simbola, Grozdanić ovjerava neprolazne standarde profesije, ostavljajući djelo koje će svim učesnicima u tom lancu biti nezaobilazan praktikum.

Ključne riječi: dizajn, štampa, znakovi, knjiga, Gutenberg, likovno-grafičko, iskustvo, sinteza

Objašnjavajući nastanak svog *Abecedara*, Česlav Miloš piše: „Rad na njoj odgovarao je mojoj dubokoj unutrašnjoj potrebi, koju sam s godinama sve više osjećao: potrebi da zaronim u taj ljudski čestar koji nazivamo istorijom naše savremenosti ili, jednostavno, našom civilizacijom. Čudan je to spektakl i sâm sam se, učestvujući u njemu, čudio nekakvom obilju koje je izmicalo riječima”. Tako i Mile Grozdanić, na sasvim drugom žanrovskom prostoru, zalazeći u nepredvidljivu „šumu simbola” i gradeći svoj likovni abecedar, definiše one pojave koje mijenjaju savremenost; pritom dokazujući kako, uprkos vrtoglavoj promjeni

---

* Pavle Goranović, vanredni član CANU

svakodnevice, moramo uvažavati neke trajne standarde, bez obzira na neuhvatljivost tehnoloških, društvenih i drugih promjena. U mnoštvu mnogobrojnih pisama, znakova, slogova i zaglavlja, za njega uvijek staju spektakl koji traži pokret i saučesništvo.

Otisak i znak je knjiga bliznakinja Grozdanićevog *Putu do knjige*. To je djelo neprocjenljive važnosti, koje razotkriva kako stasava jedan svijet koji uprkos svemu opstaje i ne gubi aktuelnost. Obje autorove monografije su najbolje svjedočanstvo opstanka knjige i njene nezamjenljivosti u svakom od, nadolazećih ali privremenih, vrlih naših svjetova. Još jedanput, znalački i učeno, a opet prijemčivo i nekako suptilno, s nekom učiteljskom nježnošću, Grozdanić nesebično dijeli raznolika umijeća koja posjeduje. Svako ozbiljno bavljenje grafičkim oblikovanjem pretpostavljaće ubuduće uvid u ovo djelo. I zvučaće gotovo nevjerovatno da je samo jedan čovjek stvorio ovako vrijedno izdanje. Naravno, kada ne bismo znali da ga potpisuje Mile Grozdanić.

Na jednom mjestu okupljena su različita iskustva, iz raznih perioda i meridijana, brojnih škola, raznovrsnih ideja i konačnih rezultata. Ako je istinita ona tvrdnja Đovanija Gocinija da je štampa *preuranjeni medij*, onda se u Grozdanićevom djelu ogleda sve bogatstvo te važne ljudske djelatnosti kroz mnoga vremena — do ovog časa, do najsavremenijih dostignuća. Ova knjiga obuhvata mijene njenog dinamičnog napretka, koji svakako ima široke posljedice i izazove za stvaralački duh.

Naravno, nije ovdje riječ o istoriji grafičkog oblikovanja teksta niti štamparstva, koliko se radi o istoriji ideja — ali i promjena ljudskog duha, te alata koje čovjek koristi ne bi li ostvario rezultat koji će biti rado viđen, dugo čitan, duboko memorisan. Otuda se autor poziva na Lihtenbergovu misao: „Štamparstvo je zaista kao neki mesija među pronalascima”, jer su drugi izumi, makar uzgredno, često negdje na njega upućeni. Primarni fokus monografije jeste likovno i grafičko oblikovanje različitih, precizno podijeljenih izdanja, ali u suštini ovdje se radi i o oblikovanju stava i svijeta, mišljenja i estetskog suda.

Nakon čitanja Grozdanićevih knjiga, koje su valjda rijetkost i u drugim, razvijenijim društvima, dobijamo bar dio odgovora na brojna suštinska pitanja: kako komuniciramo, kako se formirala negdašnja i današnja stvarnost, ili kako se uspostavlja jedno pismo koje želi promijeniti (pogled na) svijet. Stoga, nije po srijedi samo štamparska ili izdavačka problematika, niti ona likovna, već je njen edukativni, ali i estetski

— kulturološki karakter dominantan. Jedno posebno razumijevanje epohe donosi nam mreža mogućih uobličavanja izdanja, predstavljenih u ovoj kompleksnoj knjizi.

Grozđanić nam pruža i detaljnu hronologiju progressa i intenziteta dešavanja u ovoj oblasti/ili oblastima. Knjiga pokriva i vrijeme od uvođenja do usavršavanja tehnologija, tako da je njena preglednost, uz strogu preciznost pojmovnika — podrazumijevajuća. (Dok pomno čitamo ovu knjigu, primijetićemo neminovne uticaje tehnologije od samih začetaka ovog izuma. Pa nije li onda tehnologija sredstvo, kojem čovjek određuje granice, kao jednom od svojih jezika.)

Pred nama je knjiga koja nam, posredstvom bogatstva primjera, nudi obilazak gradova, zemalja i epoha: prikazani su primjeri iz čitavog svijeta, opet u presjeku izazovnih vremena i događaja, u kojoj jedna profesija postaje sve traženija, ali i odgovornija. Utoliko je neupitno poštovanje neprolaznih, jednom uspostavljenih vrijednosti. Grozđanić pokazuje koliko uvezanih umješnosti je potrebno da bi se došlo do samo jedne kompletne stranice, ili njenog dijela čak, da bi se moglo pred čitaoca; s rezultatom koji je prepoznatljiv i kojeg će čitalac po nekom znamenju već upamtiti.

Problematika velikog i složenog praćenja izrade jednog izdanja, bilo ono dnevno ili periodično, obuhvaćena je u svakoj fazi. Brojnim definicijama — enciklopedijski preciznim i nedvosmislenim — potvrđuje se profesionalna utemeljenost i ne ostavlja prostor improvizacijama. Pri tome, Grozđanić posebno ističe: „Stvaralačko uzbuđenje kod preloma, preporuka je, treba da bude istog intenziteta, od prve do zadnje stranice, sve do finalizacije izdanja”. Time upućuje na neophodnost potpunog upregnuća dara u ovaj kreativno-tehnološki proces. Predanost je predušlov za uspješno bavljenje ovom profesijom, čak i više od toga: autor na jedno djelo gleda kao na svoje čedo — a prisutan je posebno fetišizovan odnos prema izdanjima svih vrsta.

Grozđanić nas svojim znanjem i vještinama motiviše da njegujemo knjigu i njenu ljepotu. A, u stvari, njegove težnje su potraga do onog mjesta koje je nadomak do savršenstva, ali u jednostavnosti. Izuzimajući mnoštvo znakovitih primjera koje je vrijeme iskušalo i koji su već nastanjeni u našoj svijesti, on afirmiše ljepotu sklada. Kao potpun znalac i učesnik svih ciklusa u ovom zahtjevnom procesu, on prati osavremenjavanje, ali cijeni ono što je izvorno. (Čitanjem knjige jača i naše

razumijevanje i poštovanje za one koji stvaraju ove formate, u svakom dijelu lanca.) Zato njegov posvećenički pristup prevazilazi izdavačko-štamarsku, odnosno i samu likovnu tematiku. I zato ovo nije samo knjiga koja se gleda i čita: za profesiju — to će biti i knjiga koja se sluša.

Traganje za harmonijom tekstualnih i likovno-grafičkih elemenata istovremeno je traganje za otkrivanjem mogućnosti ove vrste djela. Dopiranje do ljudske misli posredstvom uvida u znakove kojima se koristi. Sve to skupa put je do saznanja, do načina funkcionisanja svijeta, jezika kojima se sporazumijevamo. Ove stranice svjedoče o moći simboličke poruke i komunikacije uopšte. (Takođe, potvrđuje se da je ideja jača od trenutka, od vijesti, od namjere. Ideja sve nadmašuje.)

Grozdanić do finesa razrađuje primjere i pojmove, uvijek nudeći neposredne uvide u obimni imenik rješenja. Koliko je samo termina spašeno od pogrešne upotrebe i krive interpretacije, ili čak nesaznatosti. Mnogi pojmovi, dakle, ne samo da dobijaju ispravno značenje već i spasenje. Slijedi postupak objedinjavanja i strukturiranja svih sastojaka neophodnih za proizvod koji mijenja naše vrijeme. Grozdanić nam ustupa mnoge idejne varijacije koje svjedoče o likovnosti svijeta, ali i uspostavlja red među ova područja. Vratio nas je i u stara vremena, ali i doveo, odnosno opet vratio ovu temu u stručno, pa i u naučno polje.

(Recimo, kad dođemo do odjeljka o šahovskim problemima, sjećamo se kako su novine nekada izgledale kompletno i ozbiljno. Podsjećanje na gotovo zaboravljenu strukturu dnevne ili neke druge vrste novine oplemenjuje kulturu sjećanja.)

Knjiga obiluje bogatom novinskom i ostalom građom, izborom pisma, zaglavljima, simbolima... Jedna brižna kolekcija kojoj sigurno nema ravnje. Primjeri iz ovdašnje, regionalne, evropske i svjetske prakse doprinose temeljitosti izdanja. Naravno, knjiga sadrži i primjere kako ne bi trebalo da izgledaju pojedina rješenja, nažalost, sve češće, usljed zaobilaženja struke, a time i mjere.

Dalje nas Grozdanić uči o porijeklu, primjeni i promjeni znakova/simbola. Polazeći od Jungove misli „Simbol je slika koja je u stanju da najbliže označi svjesno naslućenu prirodu Duha”, autor gradi popis simbola i registar znakova. Vraćamo se na nivo simbola, kao znamenja koji nešto predstavlja, kao i njegovih metamorfoza kroz vrijeme. Ovdje se može primijeniti gledište da znak i simbol čak prethode jeziku, oni su

— kako Fihte smatra — „izraz naših misli”. I tako je Grozdanić unio još jedan moćan stvaralački žig, dao snažnu oznaku i odliku profesije.

Mile Grozdanić, veliki gospodar linije. ... Rođen u Ponoru, tamo kuda je Vergilije poveo za ruku Dantea — tako tvrdi Božo Koprivica.

I pored nužno ozbiljnog tona, ovoj knjizi se ne može zanemariti izvjesna poetičnost, pa je moguće da ona, posve nenamjerno, miriše na razgovore Eka i Karijera, to jest na onaj „vedri omaž Gutenbergovoj galaksiji”. Knjiga je ta koja sadrži i riječ i sliku, dinamična i sveobuhvatna. Knjiga — uputstvo, knjiga — putokaz, knjiga — sinteza.

Ako bismo na jednu riječ sveli čitav Grozdanićev opus, to bi bila: mjera, precizna mjera sklada riječi i slike. (Sjetimo se Hristića: *ozbiljnost, mera, mudra uzvišenost, / Uzvišena mudrost.*) *Otisak i znak*, baš poput *Puti do knjige*, djelo je trajne dragocjenosti. Knjiga bogate građe, vrsnog znanja i rijetke kreacije. Integralno ostvarenje.

I zaista, blažene su profesije koje posjeduju ovakve knjige.

Pavle GORANOVIĆ

LIGHT HOMMAGE TO GUTENBERG

Mile Grozdanić: *Imprint & Sign*, MASA, National Museum of Montenegro, Podgorica — Cetinje, 2018

Summary

Following the capital work “A way to the book” Mile Grozdanić gave us an integral work which addresses all phases of creation of publications such as the newspapers and similar. Herein one can perceive devotion of the author as a connoisseur of all cycles of designing a printed work—from the text formatting to the print. This is a unique homage to the incomparable Gutenberg’s invention. In the realm of symbols, Grozdanić asserts everlasting professional standards, leaving in legacy the work to be a compulsory practicum for all those who partake in that chain-process.

Key words: design, print, signs, book, Gutenberg, visual-graphic, experience, synthesis

